

СИМВОЛІЧНІ ЗНАЧЕННЯ БІБЛІЙНИХ ЗООМОРФІЗМІВ *ЛЕВ, ЛЕВЧУК, ВІВЦЯ, ПЕС, ОРЕЛ*

Тетяна Міхєєва,
аспірантка,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано зооморфізми лев, левчук, вівця, пес, орел з найбільшими показниками частоти функціонування в українськомовному перекладі Біблії І. Огієнка; описано символічні значення зооморфізмів, що збереглися в мовній свідомості українців; виявлено особливості функціонування позитивних і негативних значень зооморфізмів, а також домінування позитивних значень для зооморфізмів вівця, орел, і відповідно негативних – для зооморфізмів лев, левчук, пес; перевірено наявність зооморфізмів у тлумачних та біблійних лексикографічних джерелах української мови та встановлено відсутність повної інформації про значення зооморфізмів у тлумачних словниках, що зумовлює певні труднощі для розуміння національно-мовної картини світу.

Ключові слова: зооморфізм, біблійний зооморфізм, символ, переносне значення, символічне значення, мовна картина світу українців.

Mikhieieva Tetiana. Symbolic meanings of biblical zoomorphisms LION, YOUNG LION, SHEEP, DOG, EAGLE. *The article analyzes zoomorphisms lion, young lion, sheep, dog, eagle with the highest frequency of functioning in the Ukrainian-language translation of the Bible by Ivan Ogienko. From ancient times representatives of the animal world have had a special influence on the creation of the figurative biblical nomination, in particular zoomorphisms, because of particularly close relationships with humans over the centuries. The actuality of the article consists in the study of the semantics of biblical zoomorphisms as one of the important problems of modern linguistics and their further symbolic reinterpretation, that occupies a specific place among other symbolic heritage of the Ukrainian people. The aim of the proposed article is to investigate selected biblical zoomorphisms, identify features of their functioning, describe the symbolic meanings, that have been preserved in the language consciousness of Ukrainians, and check their availability in the Ukrainian explanatory and biblical lexicographic sources. A descriptive method was used to study the semantics of biblical zoomorphisms, which consists of inventorying and interpreting the analyzed linguistic units. The results of the study revealed the meanings of zoomorphisms, which represent the positive and negative characteristics of human and other biblical characters, features of functioning of positive and negative meanings of zoomorphisms, domination of positive meanings for zoomorphisms sheep, eagle, and accordingly, negative ones for zoomorphisms lion, young lion, dog; it has been observed that the same figurative meaning may belong to different zoomorphisms: lexemes lion, young lion, eagle represent the Lord, king and leader; lexemes lion, young lion, sheep symbolize Jesus Christ and all the people of Israel; lexemes lion, young lion, dog denote cruel enemies and apostates; the lack of complete information about the meaning of zoomorphisms in explanatory dictionaries has been established, which causes some difficulties for understanding the national-language picture of the world.*

Key words: zoomorphism, biblical zoomorphism, symbol, figurative meaning, symbolic meaning, the Ukrainian language picture of the world.

Вступ. Із найдавніших часів мова та релігія перебувають у тісному взаємозв'язку, адже їх об'єднує не лише архаїчність людської свідомості, а й те, що «релігія є сферою підвищеної уваги до слова» (Ковтун, 2018: 7). Явища вторинної номінації, збережені в Біблії, виступають «посередниками Слова Божого» (СББ: 19) і є надзвичайно важливими з огляду на їхню «концептуальну значущість» (Чернишова, 2012: 327). Використання в релігійному тексті образів, символів, метафор та епітетів, на думку Ю. Чернишової, наближувало Бога до меж людського розуміння, допомагало розкрити неосяжність і незбагненність Його великої

таємниці (Чернишова, 2012: 325). Важливий вплив на творення вторинної біблійної номінації мають представники тваринного світу, з якими в людей упродовж століть склалися особливо близькі стосунки. У переносних значеннях назв тварин закодовано асоціативний зв'язок „тварина – людина“, через який автори Біблії розкривають «трагедію людей і всього створеного, що прагне до спокутування» (СББ: 822). Актуальність роботи полягає в дослідженні семантики біблійних зооморфізмів та їх подальшого символічного переосмислення, що дає змогу увиразнити розуміння національно-мовної картини світу.

Мета пропонованої статті – дослідити біблійні зооморфізми, що найчастіше трапляються в україномовному перекладі Біблії І. Огієнка (Біблія, 2002), описати символічні значення, що збереглися в мовній свідомості українців, виявити особливості функціонування цих значень та перевірити їх наявність у лексикографічних джерелах української мови.

Методи і методики дослідження. Для дослідження семантики біблійних зооморфізмів використано описовий метод, що полягає в інвентаризації досліджуваних мовних одиниць, інтерпретації та аналізі особливостей їхнього функціонування. Повному та ґрунтовному аналізу переносних значень сприяло використання лексикографічних джерел, а саме тлумачних (Великий тлумачний словник сучасної української мови (2005); Словник української мови (2016); Словник української мови: в 11 т. (1970-1980); Словник української мови: у 20 т. (2010–2018)) та біблійних (Велимирович Н. Св. Символите и сигналите (2014); Коваль А. П. Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові (2001); Колоїз Ж. В. Слово Благовісті: словник-довідник фразем біблійного походження (2002); Нюстрем Э. Библиейский словарь: энциклопедический словарь (1998); Словник біблійного богослов'я (1992–1996) словників.

Результати й дискусії. Для загальної картини функціонування зооморфізмів у Біблії представлено найбільші за частотою групи тварин з переносним значенням: *лев*, *левиця*, *левеня*, *левчук* (72) > *баран*, *вівця*, *овечка*, *ягня* (49) > *бик*, *віл*, *бугай*, *корова*, *телиця*, *теля* (25) > *собака*, *пес*, *щеня* (20) > *голуб*, *голубка* (19) > *птаха*, *пташка*, *пташа* (18) > *орел* (15) > *змія* (14) > *осел*, *ослиця*, *осля* (13) > *звір*, *звірина* (11). До основних біблійних зооморфізмів належать *лев*, *левчук*, *вівця* (*овечка*), *пес* та *орел*, оскільки саме вони виявляють найбільші показники частоти функціонування: так, зооморфізм *лев* з'являється у 42 випадках, *левчук* – у 20, *вівця* (*овечка*) – у 37, *пес* – у 18, *орел* – в 15.

Зооморфізми *лев* і *левчук*. Ці лексеми часто виступають в однакових переносних значеннях, але із вказівкою на різні вікові стадії: *лев* – дорослий представник виду тварини, *левчук* – рідко. Молодий лев (СУМ-20: 1485). Тлумачні словники української мови фіксують переносне значення лише для лексеми *лев*: *перен*. Про дуже хоробру, безстрашну людину (СУМ-11, IV: 458; ВТССУМ: 608; СУМ-20: 1484); *перен*. про хороброго чоловіка (СУМ-1: 492), тобто цей зооморфізм найчастіше репрезентує асоціації з позитивними якостями тварини і відповідно виступає символом хоробрості (Велимирович, 2014: 28): *І він крикнув, як лев: Я завжди стою*

вдень на варті, о Господи, і стою на сторожі своїй усі ночі! (Іс. 21: 8); *А з гадянь відділилися до Давида до твердині в пустиню лицарі вояки, мужі відважні, на війні, озброєні великим щитом та списом. А їхні обличчя – то обличчя лев'ячі* (1 Хр. 12: 8); *А хоча б він* (Авесалом – Т. М.) *і хоробрий, якого серце як серце лев'яче, то справді ослабне* (2 Сам. 17: 10). До інших позитивних характеристик зооморфізмів *лев*, *левчук* належать надзвичайна сила: *Саул та Йонатан, ці улюблені й милі за свого життя, і в смерті своїй нерозлучні, прудкіші були від орлів та сильніші від левів!* (2 Сам. 1: 23); відданість своїй вірі: *Безбожні втікають, коли й не женуться за ними, а справедливий безпечний, немов той левчук* (Пр. 28: 1); якості достойного лідера і володаря: *Сину людський, здійми пісню жалобную на фараона, єгипетського царя, та й скажеш йому: Левчукові з народів подібний ти був, а тепер ти мов морська потвора* (Єз. 32: 2).

Господь в образі *лева* та *левчука* постає у різних іпостасях: як люблячий Бог, що дбає про кожного християнина: *Як муркає лев чи левчук над своєю здобиччю, хоч покликана буде на нього юрба пастухів, він голосу їхнього не лякається, та не боїться їхнього крику, так зійде Господь Саваот воювати на Сіонській горі та на взгір'ї її!* (Іс. 31: 4); *А коли піднесеться вона, то Ти ловиши мене, як той лев, і знову предивно зо мною поводишся* (Йов 10: 16); як грізний Бог, що наворачтає до покори: *За Господом підуть вони, а Він заричить, немов лев, і Він заричить, і від заходу прийдуть в тремтінні сини* (Ос. 11: 10); *Лев зареве, хто того не злякається? Господь Бог заговорить, хто пророкувати не буде?* (Ам. 3: 8); як Бог, що карає грішників: *Бо Я немов лев для Єфрема, і немов той левчук дому Юди. Я, Я розиматую й піду, і ніхто не врятує!* (Ос. 5: 14); *І став Я для них* (ізраїльського народу – Т. М.), *немов лев [...], і їх, як левчук, пожеру там, шматуватиме їх польова звірина* (Ос. 13: 8); і відвертається від боговідступників: *Він покинув, як лев свою пуцу, бо стався страхіттям їхній Край через меча гнобителя, і через запал гніву Його* (Єр. 25: 38).

Зооморфізм *лев* уособлює також інших біблійних персонажів, зокрема, Ісуса Христа: *А один із старців промовив до мене: Не плач! Ось Лев, що з племені Юдиного, корень Давидів, перемиг так, що може розгорнути книгу, і зламати сім печаток її* (Об. 5: 5); Ангела: *І закричав гучним голосом, як лев той ричить* (Об. 10: 3); диявола: *Ваш супротивник диявол ходить, ричучи, як лев, що шукає пожертви кого* (1 Петр. 5: 8).

В образі ізраїльського народу зооморфізм *лев* представляє також його силу і перевагу над іншими народами: *Тож устане народ, як левиця, і*

підійметься він, немов лев! (4 М. 23: 24); Поїсть він людей, що ворожі йому, і їхні кості потрощить, а стріли його ламає. Нахилився він, ліг, немов лев, і як левиця, – хто підійме його? (4 М. 24: 8, 9). На позначення молодих і сильних ізраїльських племен використовують обидві лексеми лев і левчук: Юда лев молодий! (1 М. 49: 9); А на Дана сказав: Дан левів левчук, що з Башану вискакує (5 М. 33: 22).

Порівняно більше в Біблії функціонують негативні значення цих зооморфізмів: 1) вороги, несправедливі та нещадні, які відкрито зневажають і нападають на вірних християн: Із них кожен подібний до лева, що шарапати прагне, й як левчук, що сидить в укритті (Пс. 16: 12); І Яковів залишок буде між людьми, серед численних народів, як лев між лісною худобою, як левчук між отарами овець, що як він переходить, то топче й шматує, і немає нікого, хто б зміг урятувати (Мих. 5: 7); На нього режуть левчуки, видають голос свій, і його Край обернули в пустиню, спалили міста його, так що немає мешканця (Єр. 2: 15); Знаходжуся я серед левів, що людських синів пожирають (Пс. 56: 5); 2) запеклі безбожники, що не визнають істинної віри: На лева й вужа ти наступив, левчука й крокодила ти будеш топтати! (Пс. 90: 13); Поруйнуй, Боже, зуби їхні в їхніх устах, левчукам розбий, Господи, щелепи (Пс. 57: 7); 3) жорстокі безбожники, що змушують християн зневіритись: Щоб ворог моєї душі не розшарпав, як лев, що кості ламає, й ніхто не рятує! (Пс. 7: 3); Відверни мою душу від їхніх зубів, від отих левчуків одиначку мою! (Пс. 34: 17); 4) уперті грішники, боговідступники: І стане руїною цей Вавилон, мешканням шакалів, страхіттям та посміхом, і в ньому мешканця не буде! Заревуть вони (мешканці Вавилону – Т. М.) разом, немов левчуки, загарчать, немов ті левенята (Єр. 51: 37, 38); Левчуки бідні й голодні, а ті, хто пошукує Господа, недостатку не чують в усьому добрі (Пс. 33: 11); 5) жадібні лжепророки: Змова її пророків серед нього, як ревучий лев, що здобич шматує: жеруть душу, маєток та багатство забирають, прибільшують удів її в середині її (Єз. 22: 25); 6) північний ворог ізраїльського народу: Лев виходить із своєї гушавини, і той, хто нищить народи, вирушає із місця свого, щоб твоїй край обернути на руїну, і спустошені будуть міста твої, так що забракне і мешканця! (Єр. 4: 7); Ось підійметься він, немов лев, із темного лісу Йордану на водяні луки, і Я вмент зроблю, що він побіжить геть від них (Єр. 49: 19); 7) володарі – жорстокі та немилосердні: Ізраїль вівця розпорошена, що леви погнали її: перший жер його цар асирійський, а останній цей Навуходносор, цар вавилонський, розтроцив йому кості (Єр. 50: 17); Його зверхники посеред

нього то леви ревучі, його судді вечірні вовки, які не лишають до ранку нічого (Соф. 3: 3); небезпечні та страшні: Гнів царя – немов рик левчука, а ласкавість його – як роса на траву (Пр. 19: 12); Страх царя як рик лева; хто до гніву доводить його, проти свого життя прогрішає (Пр. 20: 2); безбожні: Лев ричучий й ведмідь ненажерливий – це безбожний володар над людом убогим (Пр. 28: 15); 8) піддані, що виконують накази жорстоких володарів: Ось Я проти тебе, говорить Господь Саваот, і поपालю серед диму твої колесниці, а твоїх левчуків поїсть меч, і повитинаю з землі грабування твої (Наум 2: 13, 14); Шева та Дедан, і купці Таршису, і всі левчуки його скажуть тобі: Чи ти прийшов набрати здобичі, чи ти зібрав своє зборище, щоб чинити грабунок? (Єз. 38: 13); 9) свідомо жорстока людина, що відкинула свою вроджену невинність: І одне із своїх левенят вона вигодувала, левчуком воно стало, і здобич ловити навчився, людину він жер! І похід розголосили народи на нього, в їхню яму він схоплений був, і його в ланцюгах до краю єгипетського відвели (Єз. 19: 3, 4).

Жорстокі, нещадні вороги-погани, люті безбожники також постають в образі паці лева, або лев'ячої паці: На мене розкрили вони свої паці, як лев, що шматує й ричить! (Пс. 21: 14); Бо не стане часу мені, щоб оповідати про Гедеона, Варака, Самсона, Ефтая, Давида й Самуїла та про пророків, що вірою царства побивали, правду чинили, одержували обітницю, паці левам загороджували (Євр. 11: 32, 33); Але Господь став при мені та й мене підкріпив, щоб проповідь виконалась через мене, та щоб усі погани почули її. І я визволився з паці лев'ячої (2 Тим. 4: 17); Спаси мене від паці лев'ячої, а вбогу мою від рогів буйволів (Пс. 21: 22); Як часом рятує пастух з паці лев'ячої дві коліні, або пипку вуха, так будуть врятовані діти Ізраїлеві, що сидять в Самарії в закуточку ліжка та на адамашку постелі (Ам. 3: 12).

Зооморфізм вівця (овечка). У біблійному розумінні Старого Заповіту лексема вівця (овечка) уособлює вірного християнина: А ви, отаро Моя, так говорить Господь Бог: Ось Я буду судити між вівцею й вівцею (Єз. 34: 17), що перебуває під наглядом, опікою та захистом Бога (СУМ-20: 398): Загинулу вівцю відищукаю, а сполошену поверну, а поранену перев'яжу, а хвору зміцню, а сити та сильну погублю, буду пасти її правосуддям! (Єз. 34: 16), а також увесь ізраїльський народ: Ізраїль вівця розпорошена, що леви погнали її (Єр. 50: 17); Та тепер Господь пастиме їх (Ізраїль – Т. М.), як вівцю на привіллі! (Ос. 4: 16); Я посланий тільки до овечок загинулих дому Ізраїлевого (Мт. 15: 24).

У Новому Заповіті цей зооморфізм використовують у значенні: 1) вірного послідовника Ісуса Христа (Велимирович, 2014: 27): *Як Отець Мене знає, так і Я Отця знаю, і власне життя Я за **вівці** кладу* (Ів. 10: 15); *Мого голосу слухають **вівці** Мої, і знаю Я їх, і за Мною слідком вони йдуть* (Ів. 10: 27); *Промовляє йому: Паси **вівці** Мої!* (Ів. 21: 16); 2) апостола Ісуса Христа: *Оце посилаю Я вас, як **овець** між вовки* (Мт. 10: 16); *Промовляє тоді їм Ісус: Усі ви спокуситесь ночі цієї, як написано: Уражу пастиря, і розпорошаться **вівці**!* (Мр. 14: 27); 3) самого Ісуса Христа: *Як **вівцю** на заріз Його ведено* (Дії 8: 32); *Як **овечка** перед стрижіями своїми мовчить, так і Він не відкривав Своїх уст* (Іс. 53: 7); 4) грішника, що кається: *Радійте зо мною, бо знайшов я **вівцю** свою тую загублену* (Лк. 15: 6); *Так волі нема Отця вашого, що на небі, щоб загинув один із цих **малих*** (овець – Т. М.) (Мт. 18: 14).

Лексема *вівця* також виступає як традиційний символ невинності (СУМ-1: 129): *І я той, хто зрешив, і вчинити зло я вчинив зло, а ці **вівці** що зробили вони, Господи, Боже мій?* (1 Хр. 21: 17); *Усі, скільки їх перше Мене приходило, то злодії й розбійники, але **вівці** не слухали їх* (Ів. 10: 8); *Та не вірите ви, не з Моїх бо **овець** ви* (Ів. 10: 26); жертвовної покірності: *А я був, мов лагідна **вівця**, що провадять її на заколення, і не знав, що на мене вони вимишляли затії* (Єр. 11: 19), аж до самопожертви: *За Тебе нас цілий день умертвляють, нас уважають за **овець**, приречених на заколення* (Рим. 8: 36). В іншому випадку лексема виступає на позначення духовної беззахисності людини: *Нас побивають за Тебе щоденно, пораховано нас, як **овечок** жертвовних* (Пс. 43: 23); *Ти віддав нас на поїд, немов тих **овечок**, і нас розпорошив посеред народів* (Пс. 43: 12); *Поспускаю Я їх* (мешканців Вавилону – Т. М.), *мов **овець** до зарізу, немов баранів із козлами* (Єр. 51: 40); безпорадності за відсутності духовного лідера: *Я бачив усього Ізраїля, розпорошеного по горах, немов **вівці**, що не мають пастуха* (2 Хр. 18: 16); *І, як вийшов Ісус, Він побачив багато народу, і змилювався над ними, бо були, немов **вівці**, що не мають пастуха. І зачав їх багато навчати* (Мр. 6: 34).

Широко відомими в українській мовній картині світу є образ *вівці заблуканої* та *вовка в овечій шкурі*. В одному випадку зооморфізм *вівця* уособлює людину-боговідступника, яка збилася з правильного життєвого шляху (СДФБП: 61) і яку Господь прагне повернути (Коваль, 2001: 202): *Ви бо були як ті **вівці** заблукані, та ви повернулись до Пастиря й Опікуна ваших душ* (1 Петр. 2: 25); *Я блукаю, немов та **овечка загублена**, пошукай же Свого раба, бо я не забув Твоїх заповідей!* (Пс. 118: 176); *Усі ми **блудили**, немов ті **овечки**,*

розпорошились кожен на власну дорогу (Іс. 53: 6). про людину, що порвала стосунки з тим колом осіб, до якого раніше належала, або яка збилася з правильного життєвого шляху (СУМ-11, I: 550; СУМ-20: 398). В іншому випадку образ *вівці* пов'язаний з добродушністю, чесністю, лагідністю, який лицеміри використовують для приховування злих намірів [Коваль, 2001: 195; СДФБП: 40]: *Стережіться фальшивих пророків, що приходять до вас ув одежі **овечій**, а всередині хижі вовки* (Мт. 7: 15).

Зооморфізм *пес* функціонує в Біблії у виключно негативних значеннях, оскільки ще з біблійних часів цю тварину зневажали і вважали наймерзнішою (СДФБП: 117), приписували їй символи нікчемності і презирства (БС: 320). Глумачні словники також представляють цю лексему негативно: *перен., зневажл.* Про погану, негідну людину, що своїми вчинками, діями викликає обурення й загальний осуд (СУМ-11, VI: 340; ВТССУМ: 940); *перев. з означ.* Уживається як лайливо слово (СУМ-11, VI: 340; ВТССУМ: 940). Наведені негативні значення зооморфізму *пес* зафіксовано в контекстах Біблії в загальному значенні негідної, нікчемної людини: *Чи я **пес**, що ти вийшов на мене з києм?* (1 Сам. 17: 43); *Нащо проклинає цей мертвий **пес** мого пана царя? Піду я, і зітну йому голову!* (2 Сам. 16: 9); *Та що таке твій раб, цей **пес**, що зробить таку велику річ?* (2 Цар. 8: 13). У біблійних словниках лексема *пес* уособлює лютого ворога (БС: 320; СББ: 821): *Бо **пси** оточили мене... обліг мене натовп злочинців, прокололи вони мої руки та ноги мої...* (Пс. 21: 17); *Надвечір вони повертаються, скиглять, як **пес**, і перебігають по місту* (Пс. 58: 7); що підстерігає і нападає: *І це **пси** ненажери, що не знають насичення, і це пастирі ті, що не вміють уважати: усі вони ходять своєю дорогою, кожен з свого кінця до своєї здобичі* (Іс. 56: 11); *Від меча збережи мою душу, одиначку мою з руки **пса**!* (Пс. 21: 21).

У багатьох випадках лексема *пес* виступає символом розпусника – «впертого, твердолобого і закоренілого безбожника» (Велимирович, 2014: 27): *А поза ним будуть **пси**, і чарівники, і розпусники, і душогуби, і ідоляни, і кожен, хто любить та чинить неправду* (Об. 22: 15); *Не принесеш дару розпусниці й ціни **пса*** (розпусника – Біблія, 2002: 257) *до дому Господа, Бога твого, ні за яку обітницю, бо тож вони обоє гідота перед Господом, Богом твоїм* (5 М. 23: 19); який не може здолати свої тваринні пристрасті (БС: 320), похить до тілесних утіх: *Він раптом за нею пішов [...] немов **пес**, що ведуть його на ланцюгу до ув'язнення, [...] і не знає, що це на життя його пастка...* (Пр. 7: 22, 23).

Зооморфізм *пес* також використано на позначення людей, які звернули зі шляху істини (СДФБП: 118), боговідступників, що зрадили віру в Господа, повернувшись до попереднього безбожного існування: *Бо краще було б не пізнати їм дороги праведності, аніж, пізнавши, вернутися назад від переданої їм святої заповіді! Бо їм трапилося за правдивою приказкою: Вертається **пес** до своєї блювотини (2 Петр. 2: 21, 22); Як вертається **пес** до своєї блювотини, так глупоту свою повторяє глупак (Пр. 26: 11); та не достойні опіки послідовників Ісуса Христа: Не давайте святого **псам**, і не розсипайте перел своїх перед свиньми, щоб вони не потоптали їх ногами своїми, і, обернувшись, щоб не розшматували й вас (Мт. 7: 6); Кожен, хто буде хлестати воду язиком своїм, як хлеще **пес**, поставиши його окремо. А кожен, хто припаде на коліна свої, щоб пити, поставиши його окремо (Суд. 7: 5).*

Рідше в образі *пса* зображають ліниву та байдужу людину: *Його вартівники всі сліпі, не знають нічого, всі вони **пси** німі, які гавкати не можуть, мрійники, лежні, що люблять дрімати! (Іс. 56: 10); людину, що викликає огиду через фізичні вади: А той уклонився й сказав: Що твоїй раб, що ти звернувся до такого мертвого **пса**, як я? [...] І він був кривий на обидві свої ноги (2 Сам. 9: 8).*

В одному випадку у Біблії виявлено контекст із зооморфізмом *собака*: *Хто знаходиться поміж живих, той має надію, бо краще **собаці** живому, ніж левові мертвому! Бо знають живі, що помруть, а померлі нічого не знають, і заплати немає вже їм, бо забута і пам'ять про них (Екл. 9: 4, 5). Порівняння з собакою підкреслює перевагу залишатися живим, незважаючи на недостойне існування, тобто йдеться про «цінність самого життя та його скороминущість» (Коваль, 2001: 121).*

Зооморфізм *орел* репрезентує асоціації з достойними якостями птаха, символізуючи величність та могутність (БС: 301), чистоту духу, оскільки має здатність досягати піднебесних висот (Велимирович, 2014: 28). Символ могутності представлений в образі владаря народу, царя: *Великий **орел** великокрилий, з широко розгорненими крилами, повний різнокольорового пір'я, прилетів до Ливану, і взяв верховіття кедру (Єз. 17: 3); Та був ще один великий **орел**, великокрилий та густоперий (Єз. 17: 7). Символ чистоти духу – в образі обраного пастиря для народу: *Ось підійметься він, як **орел**, і літатиме, й крила свої над Боцрою розгорне (Єр. 49: 22). Також лексема **орел** символізує надзвичайну швидкість, якою володіє фізично підготовлена людина: *Саул та Йонатан, ці улюблені й милі за свого життя, і в смерті***

*своїй нерозлучні, прудкіші були від **орлів** та сильніші від левів! (2 Сам. 1: 23), або швидкість нападу (БС: 301), що характерна для ворогів, які завдають неочікуваного удару: *Господь нанесе на тебе народ іздалека, з кінця землі, так, як летить **орел**, народ, що мови його ти не розумієш (5 М. 28: 49); Гнобителі наші скоріші були за **орлів** піднебесних, вони уганялись за нами по горах, на нас чатували в пустині (Плач 4: 19); А іздці його (халдеїв – Т. М.) здалека прийдуть, вони будуть летіти, неначе **орел**, що на їжу поспішає (Ав. 1: 8).**

Зооморфізм *орел* функціонує на позначення: 1) Господа, який вірно піклується про свій ізраїльський народ (БС: 301): *Як гніздо своє будить **орел**, як ширяє він понад своїми малятами, крила свої простягає, бере їх, та носить їх він на рамені крилатім своїм, так Господь Сам провадив його (народ Ізраїлів – Т. М.), а бога чужого при нім не було (5 М. 32: 11, 12); Ви бачили, що Я зробив був Єгиптові, і носив вас на крилах **орлиних**, і привів вас до Себе (2 М. 19: 4); 2) молодих християн, що долучаються до віри: *А ті, хто надію складає на Господа, силу відновлять, крила підіймуть, немов ті **орли**, будуть бігати і не потомляться, будуть ходити і не помучаться! (Іс. 40: 31); 3) гордих людей, що наражаються на Божий гнів: *Страхиття твоє обмануло тебе й гордість серця твого, тебе, що в розцілинах скелі живеш, що високих підгірків тримаєси. Та коли б ти кубло своє й високо звив, мов **орел**, то й ізвідти Я скину тебе, промовляє Господь (Єр. 49: 16); Якщо б ти піднісся, немов той **орел**, і якщо б ти кубло своє склав поміж зорями, то й звідти Я скину тебе, промовляє Господь! (Овд. 4: 4). В образі орла також зображено і уповільнення відведеного людині часу: *Він бажання твоє насичає добром, відновиться, мов той **орел**, твоя юність! (Пс. 102: 5), і його скороминущість: *А дні мої стали швидкіші, як той скороход, повтікали, не бачили доброго, проминули, немов ті човни очеретяні, мов **орел**, що несеся на здобич (Йов 9: 25, 26).*****

Висновки. Зооморфізми *лев*, *левчук*, *вівця* (*овечка*), *пес*, *орел* функціонують у Біблії найчастіше, репрезентуючи позитивні і негативні характеристики людини чи інших біблійних персонажів, а також зберігають символічні значення, що властиві мовній свідомості українців. Часто в одному й тому ж переносному значенні виступають різні зооморфізми: так, лексеми *лев*, *левчук*, *орел* уособлюють Господа, царя та лідера; лексеми *лев*, *левчук*, *вівця* (*овечка*) символізують Ісуса Христа та увесь ізраїльський народ; лексеми *лев*, *левчук*, *пес* позначають жорстоких ворогів та боговідступників. Загалом для зооморфізмів *вівця* (*овечка*), *орел* зафіксовано більше позитивних значень, і відповідно для

зооморфізмів *лев, левчук, пес* – більше негативних. Відсутність у тлумачних лексикографічних джерелах української мови повної інформації про значення зооморфізмів, що займають особливе місце серед інших символічних надбань українського народу, зумовлює певні труднощі при дослідженні цього лексичного явища. Вивчення семантики біблійних зооморфізмів та виявлення особливостей їхнього функціонування дає змогу поглибити розуміння національно-мовної картини світу, а тому актуальними й перспективними будуть подальші дослідження цих та інших видів зооморфізмів.

Література

Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена / переклад проф. І. Огієнка. Київ: Укр. Бібл. Товариство, 2002. 1375 с. ВТССУМ – **Великий** тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. **Велимирович Св. Н.** Символите и сигналите. Пловдив: Православна класика, 2014. 69 с. **Коваль А. П.** Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ: Либідь, 2001. 312 с. **Ковтун А. А.** Семантична деривація в релігійній лексиці української мови: монографія. Чернівці: Технодрук, 2018. 528 с. СДФБП – **Колоїз Ж. В., Бакун З. П.** Слово Благовісті: словник-довідник фразем біблійного походження. Кривий Ріг: Вид-во «І. В. І.», 2002. 96 с. БС – **Нюстрем Э.** Библиейский словарь : энциклопедический словарь / пер. со шведс. под ред. И. С. Свенсона. С.-П.: Библия для всех, 1998. 523 с. СББ – **Словник** біблійного богослов'я / за ред. Ксав'є Леон-Дюфуа та ін.; перекл. з фр. Вл. Софрона Мудрого, ЧСВВ. Вид. 2-ге. Рим; Львів: Вид-во Отців Василян «Місіонер», 1992–1996. 934 с. СУМ-1 – **Словник** української мови / відп. ред. В. В. Жайворонок; кер. В. В. Німчук та ін. Київ: ВЦ «Просвіта», 2016. 1320 с. СУМ-11 – **Словник** української мови: в 11 т. / редкол.: акад. І. К. Білодід та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. СУМ-20 – **Словник** української мови: у 20 т. / гол. наук. ред. В. М. Русанівський; наук. кер. проекту В. А. Широков. Київ: Наук. думка, 2010–2018. URL: <http://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=42641&page=1347> (дата звернення: 15.06.2019). **Чернишова Ю. О.** Образність релігійного дискурсу з погляду перекладача. *Проблеми*

семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. Київ: Логос, 2012. Вип. 22. С. 323–328.

References

Bibliia, або *Knyhy Sviatoho Pysma Staroho y Novoho Zapovitu iz movy davnoievreiskoi ta hretskoi na ukrainsku nanovo perekladena* [The Bible, or Books of the Holy Scripture of the Old and New Testaments: Newly Translated from the Hebrew and Greek Languages into Ukrainian] (2002). K.: Ukr. Bibl. Tovarystvo [in Ukrainian]. **Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy** [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. (2005). Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian]. **Velimirovich Sv. N.** (2014). *Simvolite i signalite* [Symbols and signs]. Plovdiv: Pravoslavna klasika [in Bulgarian]. **Koval A. P.** (2001). *Spochatku bulo Slovo: krylati vyslovy bibliinoho pokhodzhennia v ukrainskii movi* [In the beginning was the Word: winged sayings of biblical origin in the Ukrainian language]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian]. **Kovtun A. A.** (2018). *Semantychna deryvatsiia v relihiinii leksytsi ukrainskoi movy* [Semantic derivation in the religious vocabulary of the Ukrainian language]. Chernivtsi: Tekhnodruk [in Ukrainian]. **Koloiz Zh. V., Bakun Z. P.** (2002). *Slovo Blahovisti: slovnyk-dovidnyk frazem bibliinoho pokhodzhennia* [The Word of the Gospel: A dictionary-guide of phrasemes of biblical origin]. Kryvyi Rih : Vyd vo «I.V.I.» [in Ukrainian]. **Njustrem Je.** (1998). *Biblejskij slovar' : jenciklopedicheskij slovar'* [Bible Dictionary: Encyclopedic Dictionary]. S.-P.: Biblija dlja vseh [in Russian]. **Slovnyk bibliinoho bohoslov'ia** [Dictionary of Biblical Theology] (2 ed). (1992–1996). Rym; Lviv: Vyd-vo Ottsiv Vasyliian «Misioner» [in Ukrainian]. **Slovnyk ukrainskoi movy** [Dictionary of the Ukrainian Language]. (2016). Kyiv: VTs «Prosvita» [in Ukrainian]. **Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t.** [Dictionary of the Ukrainian Language: in 11 volumes] (1970–1980) Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]. **Slovnyk ukrainskoi movy: u 20 t.** [Dictionary of the Ukrainian Language: in 20 volumes] (2010–2018). Kyiv: Nauk. dumka. Available at: <http://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=42641&page=1347> [in Ukrainian]. **Chernyshova Yu. O.** (2012). *Obraznist relihiinoho diskursu z pohliadu perekladacha* [Imagery of religious discourse from the translator's point of view]. *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoi linhvistyky – Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics* (Vol. 22), (pp. 323–328). Kyiv: Logos [in Ukrainian].